

יחידת פני המזרח

בנושא: ג'סר אל-זרקא "אתרים ארכיאולוגיים וסביבה טבעית"

שיעור המוצע לשימוש במסגרת כיתות מופת הבינלאומיות

ערבית ותקשורת

(המערך מבוסס על עבודה משותפת של מרכזי תכנית הערבית, אירית ניימן ויונתן מנדל, ומתבסס על רעיון של אסיא שהאב)

ג'סר אל-זרקא

ג'סר אל-זרקא הינו שם לכפר ערבי, כפר זה הינו הכפר הערבי היחיד ששוכן על רצועת כורכר לחוף הים התיכון. כפר זה קרוי כך על שם הגשר שנבנה מעל נחל התנינים, שנקרא גם בערבית "וואדי אל-זרקא/ وادي الزرقاء" שפירושו "הנחל הכחול". ומכאן, השם ג'סר אל-זרקא "ג'סר הזרקא" שזה אומר "הגשר על הנחל הכחול".

למה דווקא "הנחל הכחול"?

בעבר, נחל זה היה נקי מאוד, כך שמרוב הניקוי שלו הצבע הכחול של השמים היה נשקף במימי הנחל.

סמל הכפר:

1-מה המאפיין העיקרי של הכפר כפי שנוזכר במשפט הראשון?

2-מדוע קראו ל-"נחל הכחול" בשם זה?

3-צייר סמל אחר לכפר שיתאים מה שקראת עד עכשיו.

רקע היסטורי:

תושבי הכפר באו למקום לפני כ-200 שנה. כל תושבי הכפר הם מוסלמים שבמקורם בדווים שנדדו מעיור ירדן "غور الأردن" ומדרום הארץ. לכן, תושבי הכפר ידועים בשם העיוארנה "الغوارنة" למרות שחמולות שונות התיישבו בכפר ומקורם ממצרים, לבנון וסודאן, אלא שכל התושבים ידועים בשם העיוארנה.

הכפר נוסד רשמית בשנת 1924, ומאז הכפר סובל מבעיות כלכליות, חברתיות ולימודיות. למשל, מאז שנוסד הכפר רשמית, המים הגיעו לכפר רק בשנת 1962 משום שאז לא היתה מועצה מקומית. והם היו משתמשים כל הזמן במימי הנחל כדי לחיות. והחשמל הגיע לכפר רק בשנת 1970.

קושי נוסף לחיי הכפר, זה שהכפר נחשב לאחד הכפרים הכי עניים במדינת ישראל. ואשר שוכן בין שתי העריות הכי עשירות בארץ, מדרום הכפר שוכנת קיסריה, ומצפון נמצא קיבוץ מעגן מיכאל.

למרות המצב הקשה שסובב הכפר, אלא שג'יסר אל-זרקא נהנית מסביבה טבעית ועשירה. מה שגורם לכפר להפוך למקום תיירותי מושך.

4-השתמש במחסן המילים שלפניך, והשלם את החסר.

אנשי ג'יסר אל-זרקא שכנו בכפר _____, כולם שייכים לעדה _____ והם באו במקור מ _____, לכן הם ידועים בשם _____.

מחסן מילים:

המוסלמית, לפני 2000 שנה, העיוארנה, עיור ירדן
--

5-מקור החמולות שהתיישבו בכפר הוא:

א-לבנון, מצרים, סודאן ב-סוריה, עיראק, מצרים ג-עיראק, לבנון, סוריה

6-מהם סוגי הקשיים שהכפר סובל מהם?

<https://www.youtube.com/watch?v=Kr9YjmViMw0>

7- אחרי הצפייה בסרט והדיון שערכנו בשיעור, דברי בקצרה על קושי אחד מהקשיים הללו:

א- כלכלי: _____

ב- חברתי: _____

ג- לימודי: _____

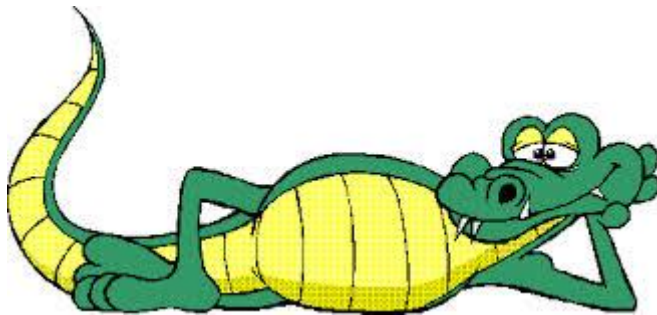
ג'סר אל-זרקא "סביבה טבעית"

שמורת טבע "נחל תנינים", שמורת שמשלבת טבע והיסטוריה

שמורת נחל תנינים ממוקמת בין הכפר ג'סר אל-זרקא מדרום מזרח, לבין קיבוץ מעגן מיכאל מצפון .

בואו נצפה בסרט נוסף, ונכיר את שמורת הטבע לעומק

<http://travel.walla.co.il/?w=/2501/1648042>

מקור השם "נחל התנינים":

תנינים היו נמצאים בנחל בדורות הקדומים, ועד שנת 1877 תפסו התנין (הנקבה) האחרונה שהיה בתוכה 49 ביצות, ומאז שתפסו התנין האחרון כבר נכחדו התנינים מהנחל .

כל ההיסטוריונים היוונים זכרו בכתביהם אמת מציאות התנינים בנחל, הן גם נזכרו במסמכים צלבניים . במסמכים אלו נזכר שמספר מהחיילים הצלבניים נטרפו ע"י התנינים שהיו אז בנחל, כי התנינים בתקופה הזו היו במספר גדול .

איך התנינים הגיעו לנחל?

ישנם סיפורים שונים להגעת תנינים אלו לנחל, והן:

1-סיפור אחד שמדבר על סכסוך שקרה בין שני אחים על ירושה, מה שגרם לאח הגדול להביא תנינים קטנים ושם אותם בנחל אשר האח הקטן נהג להתרחץ בו . ובפועל, האח הקטן נטרף ע"י התנינים, לכן לפי סיפור זה, הנחל נקרא כך כתוצאה למותו של האח הקטן.

2-דעה אחרת אומרת שהפרעונים הביאו עמם התנינים כשבאו לאזור קיסריה .

3-טענה נוספת אומרת שקליאופטרה הביאה כמתנה למלך הורדוס בתקופה הרומאית זוג של תנינים מנהר הנילוס שבמצרים. ובצורה הדרגתית, הזוגות התחילו להתרבות בצורה גדולה, לכן קראו לנחל בשם "נחל התנינים".

4-טענה נוספת אומרת שאנשי מצריים שהיו חיים עבור קיסריה בתקופה הרומאית, והיו מתפללים לתנינים. הם הביאו עמם תנינים ממצריים ושמו אותם בנחל כדי להתפלל אליהם.

נחל תנינים הוא היחיד מבין נחלי מישור החוף שלא זוהם במימי ביוב, ונשאר נקי עד היום. ניקיון מימיו של הנחל מאפשרים את קיומם של חיים עשירים בנחל הכוללים ציפורי מים, דגים, שפמנונים, נמיות, צבים וכו'.

בשמורת נחל תנינים ניתן לראות את שרידיו של סכר שנבנה בסוף התקופה הרומית ותחילת התקופה הביזנטית. סכר זה יצר אגם גדול שממנו הוזרמו מים לקיסריה באמצעות אמת המים הנמוכה, והאגם הזה אפשר הפעלה של מס" טחנות קמח ששרידיהם נחשפו בחפירות הארכיאולוגיות שנערכו באזור הסכר העתיק של נחל תנינים בשנות התשעים של המאה העשרים, ובתחילת שנת האלפיים.

חפירות אלו הצביעו על שימוש בסכרים, תעלות, מתקני מים בתקופה הרומית, הביזנטית והעות'מאנית.

8-התמקדו בקריאת הפרק "איך התנינים הגיעו לנחל", ודמיינו לעצמכם סיפור אחר להגעת תנינים אלו לנחל (עד 4 שורות).

9-אחד המאפיינים של נחל תנינים הוא:

א-מימיו נקיים ב-מימיו מזוהמים ג-אין זרימה למים בנחל

מה אנחנו רואים בשמורת טבע "נחל תנינים":

1-מחצבות רומאיות ביזנטיות: הרומאיים היו מוציאים מהמחצבות האלו את האבנים והסלעים כדי לבנות בתים בקיסריה והסכר שנמצא היום בין קיבוץ מעגן מיכאל וגיסר אל-זרקא .

2-הסכר הרומאי: סכר זה נבנה ע"י הרומאיים כדי למנוע מים הנהר מלהשתפך, ולאסוף את המים בברכה אחת . אורכו של הסכר כ-174 מטר, ורוחבו כ-5 מטרים, כיום הסכר נמצא מעל נחל התנינים .

3-המערות: מערות אלו נחפרו מסלעי הכורכר, והשתמשו בהם הרומיים כבתי קברות למתים (הם היו שמים אותם בארונות מסלע) . ועם הזמן, הם השתמשו בבתי הקברות (מערות) לשתי מטרות עיקריות: **א-** כמקום מגורים ובמיוחד בעונת החורף, **ב-** כמקום הגנה על בעלי חיים .

4- טחנות הקמח: בגלל השפע והחוזק של זרם המים בנחל התנינים, זרם זה נוצל להעביר הטחנות שנבנו קרוב לנחל מהכיוון המערבי לגשר ולסכר הרומי. במקום הזה עבדו כ-13 טחנות. מקום זה לא רק שימש כטחנת הקמח, אלא זה היה כמקום פגישה לתושבי הכפר, מקור חיוני לאיסוף מים, ומקור עבודה לטחנת חיטה.

10- באיזו תקופה נבנה הסכר הרומאי?

11- כתוב מטרת השימוש העיקרית לכל אחד מהאתרים הארכיאולוגיים הללו:

אתר ארכיאולוגי	מטרת השימוש
מחצבות רומאיות	
הסכר הרומאי	
המערות	
טחנות הקמח	

ג'סר אל-זרקא

(כינוי: جوهرة الشاطئ)

כמו שזכרנו לעיל, ג'סר אל-זרקא הינו הכפר הערבי היחיד ששוכן על רצועת כורכר הים התיכון. חוף הים של ג'סר אל-זרקא מורכב **משלושה אלמנטים**, והם:

א-שפך נחל התנינים: שפך זה כולל ציונים עתיקות (ארכיאולוגים) כמו "גשר וילהלם". הגשר הזה קיים סמוך לגבעת התנינים וחוף הים, ובא בצורת קשתות נהרסות אשר תקנו אותם בשנת 1898 לכבוד ביקורו של הקיסר הרומאי השני **וילהלם** לארץ ישראל. וילהלם הבהיר לפני שיבוא לארץ שהוא רוצה לעבור מחיפה לירושלים לאורך חוף הים (דרך יפו), לכן, המכובדים הביזנטיים מהרו לתת פקודות לתקן הגשר שהיה על סלעים ואבנים הרוסים. היום, הגשר הרוס וחלק ממנו מכוסה בחולות.

ב-כפר הדייגים: מי שעובר על חוף הים, רואה סוכות קטנות מפוזרות אשר עשויות מעצים וחומרים אחרים. רואים גם כן סירות יפות צבועות בצבעי הקשת בענן.

מדי יום בבוקר, הדייגים באים כדי להתחיל עבודתם בדיג. וחוזרים לבתיהם בערב עם הדגה שדגו. הפרנסה שלהם הינה הדגים שאספו אותם בדיג ומכרו אותם או לתושבי הכפר או למטיילים בחוף.

לפני כ-25 שנים, מחצית תושבי הכפר היו מתפרנסים מהדיג. שם היה נמל קטן מאוד, אבל התושבים לא הצליחו לפתח אותו, לכן היום לא נשארו אלא כ-20 משפחות מתושבי הכפר שמתפרנסים מהדיג. משפחות אלו רוכשים סירות קטנות שמיועדות לשימוש.

כפר הדייגים נוסד בזמן שנוסדה העיריה. אז, אנשים מועטים מחמולות שונות התחילו לעבוד כדייגים, והיה הדיג כמקור פרנסתם. אבל, עם התפתחות הכפר והתרבות האנשים בה, חלק גדול מהאנשים עזבו הדיג ופנו עצמם לעבוד מחוץ לכפר במושבים יהודיים. וחלק קטן מאוד נשארו בחוף הים והמשיכו לעבוד כדייגים. אנשים אלו הם הצאצאים של כפר הדייגים אשר חיו על חוף הים ולא יכלו לעזוב אותו למרות כל הקשיים והסכנות שמלוות תהליך הדיג.

הדייגים האלו יכלו לרכוש סירות חדשות ומתקדמות יותר אשר עובדות באמצעות מנועים.

ג-חוף הים: והוא מתחלק לשניים, אחד שהשחייה אסורה בו, והשני השחייה מאושרת (חלק זה נקרא ברכת השחייה). האישור לברכת השחייה התקבל בשנת 1996, ומהשנה הזו השחייה התאפשרה בברכה. באזור של ברכת השחייה ישנם שירותי עזרה, הצלה, שירותים, סוכות לישיבה, מזנוני אוכל, מסעדות, חניון וכו'.

12- מהם שלושת המרכיבים של חוף ג'סר אל-זרקא?

א _____ ב _____ ג _____

13- מהי הפעולה שהדייגים עושים אותה מדי בוקר? ואיך הם מתפרנסים מהדיג?

14-מדוע אנשים רבים עזבו לעבוד כדייגים?

15-האם בקרת באזור ג'סר אל-זרקא לפני כן? אם כן, כתוב על חוייתך בביקור, ואם לא, כתוב על חויית טיול שלעולם לא תשכח .

16- רשום בערבית סיפור קצר על ביקורך בג'סר אל-זרקא: